

Demokrati, lighed og forskellighed

Et feministisk perspektiv på demokrati

PRÆSENTATION AF ANNE PHILLIPS,
AALBORG UNIVERSITETS ÆRESDOKTOR 1999

AF BIRTE SIIM

FORSKERPORTRÆT

Anne Phillips blev ved Aalborg Universitets 25års jubilæum udnævnt til universitetets første kvindelige æresdoktor. Hun er født i England i 1950, har to drenge på 12 og 14 år, og hun har siden 1990 været ansat som professor i politik ved Department of Politics and Modern History, London Guildhall University. Den 1. oktober i år tiltrådte hun en ny stilling som professor og leder for Institut for Kønsforskning (the Gender Institute) ved London School of Economics and Political Science.

Anne Phillips har haft stor indflydelse på udviklingen af feministisk teori, fordi hun var en af de første demokratiforskere, der satte fokus på den politiske betydning af køn. Hendes forskning har bidraget til et paradigmatisk skift inden for køn og politikforskningen fra fokus på kvinders udelukkelse til fokus på kvinders tilstedeværelse i den politiske offentlighed og i den politiske elite. Et af de centrale begreber er 'politisk tilstedeværelse', der peger på, at kvin-

Anne Philips lykønskes af dekan Margrethe Nørgaard efter at rektor Sven Caspersen har udnævnt hende til æresdoktor.

der og undertrykte sociale grupper bør indtages i den demokratiske offentlighed og vælges til de politiske forsamlinger.

Anne Phillips er meget interesseret i den nordiske kvindeforskning og har bl.a. diskuteret kvinders integration i den politiske elite i de skandinaviske demokratier¹ (Phillips 1995). Norden adskiller sig på mange punkter fra USA og England. For eksempel blev debatten om anerkendelse af forskellighed i USA og England først rejst i forhold til race og etnicitet og senere i forhold til køn. Omvendt har vi i Norden haft relativt let ved at integrere køn i den politiske kultur, hvorimod vi har vanskeligt ved at integrere etniske grupper i et fuldt og lige medborgerskab (se Togeby 1999). Visionen om et demokratisk lighedsbegreb, der kan rumme sociale gruppers forskellighed kan derfor ses som en udfordring til de homogene skandinaviske velfærdsstater.

Anne Phillips har ikke tidligere besøgt Danmark, men hendes forskning har bl.a. været inspiration for *Den Danske Medborgerundersøgelse* (1989-94) (Andersen et. al. 1993, Andersen og Torpe 1994, Christensen 1994, Siim 1994). Hendes tilgang og begreber var også en af inspirationerne bag det landsdækkende forskningsprogram *GEP: Gender, Empowerment and Politics*.² Phillips vision om nødvendigheden af at borgerne også er tilstede i den politiske elite er forfriskende i en dansk politisk kultur, hvor idealer om græsrodsorganisering og demokrati 'fra neden' er en dominerende vision, som bygger på en lang tradition for sociale gruppers deltagelse i det politiske liv, og på nye former for borgerdeltagelse som brugere og hverdagsmagere (Bang og Sørensen 1999).

Anne Phillips har de sidste ti år skrevet mange spændende bøger³, der har bidraget til at nytænke demokratisk teori i et køns- og etnicitetsperspektiv. Anne Phillips har et godt overblik over centrale politologiske teoritraditioner og feministiske debatter, og hendes forskning har haft stor international

gennemslagskraft.⁴ Hendes bøger har været med til at bygge bro mellem politisk videnskab, etnicitetsforskning og kvinde-kønsforskning, og de anvendes allerede som grundbøger på universiteter i USA, Europa og Norden. Bøgerne giver samlet et originalt bidrag til debatten om, hvordan demokratiet kan fornyes gennem en inddragelse af kvinder og marginaliserede sociale grupper i den politiske offentlighed.

'THE TURN TO POLITICS'

Samfundsvidenskaben forandrede sig efter Murens fald i 1989, og 1990'erne kan på mange måder ses som en tilbagevenden til troen på politikens betydning for forandring af kønsrelationerne. Anne Phillips har haft en central rolle i paradigmeskiftet i feministisk demokratiteori med argumenter om 'politikens relative autonomi' og om den politiske betydning af køn. Det centrale element i teorien og utopien er betydningen af kvinders tilstedeværelse i politik, kvinders 'agency'. Det indebærer bl.a., at kvinders aktuelle politiske marginalisering i de moderne demokratier er et problem, der kan og bør ændres gennem en forandring af de politiske idealer, principper, institutioner og strukturer. Hun har været med til at sætte politik- og demokratibegreberne til debat inden for den politiske videnskab og kvinde-kønsforskningen. Hun argumenterer dels for et bredere politikbegreb, der omfatter alle borgeres politiske deltagelse på alle samfundets arenaer, men hun ønsker også at bevare et skel mellem det 'politiske' og det 'private', som offentligheden ikke skal blande sig i.

I *Engendering Democracy* (1992) argumenterer Phillips for, at et kønsperspektiv på demokratisk teori er nødvendigt for at forstå hvorfor kvinder har været, og stadig er, marginaliseret i forhold til politisk indflydelse og magt. Her er spørgsmålet om hvordan de klassiske politologiske teorier konstruerer og fortolker forholdet mellem den offentlige (mandlige) politiske sfære og

den private (kvindelige) familiesfære et centralt problemfelt.

I *Democracy and Difference* (1993) udvides perspektivet til at inddrage den politiske betydning af forskelle baseret på køn, etnicitet og race. Den argumenterer for, at den politiske marginalisering af kvinder og undertrykte minoriteter repræsenterer en udfordring for den universelle demokrati-forståelse, fordi denne hverken i sin liberale, republikanske eller klassisk socialistiske variant kan rumme både ideen om *lighed* og accept af *forskellighed*.

I *The Politics of Presence* (1995) går Phillips et skridt videre og formulerer en radikal udfordring til de herskende teoriretninger. Hun argumenterer overbevisende for behovet for en ny form for politisk repræsentation, der kan integrere kvinder og marginaliserede sociale grupper i politik. Hun formulerer her det nye begreb om tilstedeværelsens politik – som er en radikal udfordring til såvel de klassiske liberale principper om repræsentation af ideer som de radikal-demokratiske principper om medborgernes direkte politiske participation.

Phillips enkle men radikale pointe er, at ingen af de demokratiske idealer om alles lige inddragelse i *praksis* har formået at stille noget op overfor de konkrete problemer med politisk eksklusion og marginalisering af store mindretalsgrupper i samfundet. For eksempel den politiske marginalisering af de sorte i USA, af de etniske minoriteter over hele Europa, og af kvinder i de fleste lande udenfor Norden. De dominerende demokratiteorier, liberalisme, republikanisme og deliberativt demokrati, kritiseres for ikke at tage problemet med politisk marginalisering alvorligt. Pointen er, at det er nødvendigt med grundlæggende forandringer af de politiske institutioners design, som middel til at opnå et ægte demokrati, hvor alle borgere indrages i den demokratiske samtale.

Anne Phillips' udgangspunkt er, at der bør være en reel pluralisme i politisk teori såvel som i det politiske liv, der bygger på

en accept af, at der eksisterer en mangfoldighed af politiske aktører, perspektiver, arenaer, niveauer og måder at deltage på. Visionen at skabe en demokratisk, og feministisk, pluralisme gennem vedtagelse af nye principper for repræsentation i de nationale politiske forsamlinger er radikal. Den går imod tendensen i demokratisk og feministisk teori til at tro at demokratiet kan udvikle sig 'nedefra', fx gennem decentralisering og inddragelse af borgerne i det lokale demokrati. Den centrale pointe er, at det har stor betydning, *hvem* der er repræsenteret i de nationale parlamenter og *hvem* der står uden for. Denne position er provokerende, fordi det forudsætter, at beslutningerne i de valgte politiske forsamlinger stadig er demokratiets kerne.

Phillips er positiv overfor de frivillige organisationer og det lokale demokrati, men pointen er, at problemerne med politisk eksklusion og marginalisering ikke kan løses udelukkende 'nedefra'. Demokratiet må også ændres 'fra oven' bl.a. gennem vedtagelse af et nyt design, der ændrer selve principperne for demokratisk repræsentation og skaber demokratiske forsamlinger, der omfatter repræsentanter for alle medborgere. Fornyelsen af den offentlige politik må bl.a. ske ved interaktion og konfrontation mellem forskellige perspektiver, der er knyttet til sociale grupper.

DEN POLITISKE BETYDNING AF KØN

Titlen på Anne Phillips foredrag i anledning af udnævnelsen til æresdoktor ved AAU var "Demokrati og repræsentation af forskellighed" (*Democracy and the Representation of Difference*). Temaet var, hvordan vi kan gøre demokratiet mere demokratisk ved at udvide demokratibegrebet til at omfatte nye dimensioner som køn, race og etnicitet. Phillips rejser en række fundamentale spørgsmål som, hvad er en retfærdig repræsentation, og hvem har autoritet til at tale og handle på sociale gruppers vegne? Det er positivt, at der er sket en ændring i

den politiske kultur i de moderne demokratier, idet politiske forsamlinger som består af hvide middelklasse mænd ikke længere har demokratisk legitimitet, fordi kvinder og undertrykte sociale grupper er begyndt at kræve en plads i de politiske forsamlinger. Problemet er imidlertid, hvilke metoder, der skal anvendes for at sikre at ideerne om en mere lige repræsentation bliver gennemført i praksis.

I den liberale demokratitradition var fokus på 'repræsentation af ideer', og borgerne var objekter ikke subjekter i den politiske proces. I de moderne demokratier ønsker borgerne i stigende omfang at være politiske aktører, der som individer, borgere og som kollektiver er med til at bestemme over deres eget liv. Udvidelsen af demokratiet er kommet på den politiske dagsorden i de moderne samfund, og vi er mere opmærksomme på, *hvem* der repræsenterer os, og man kan måske sige, at kroppen er blevet politisk. Der er dog stor uenighed om, hvordan demokratiet skal udvides, og Phillips kritiserer teorien om deliberativt demokrati for ikke at tage spørgsmålet om, hvordan og med hvilke midler idealet om alle borgeres lige inddragelse i den demokratiske dialog kan opfyldes.

En række demokratiteorier er også begyndt at tage *forskellighed* alvorligt og diskuterer forskellige former for grupperepræsentation (Benhabib 1996). Den amerikanske filosof Iris Young (1990, 1994) og den amerikanske filosof Nancy Fraser (1997) har diskuteret forholdet mellem undertrykte gruppers repræsentation og anerkendelse (recognition). Fraser har argumenteret for, at der er en spænding i en lighedspræget politik mellem afskaffelse eller anerkendelse af forskelle. Iris Young argumenterer for repræsentation af gruppeinteresser, som fx Maorierne i New Zealand, som tildeles pladser i parlamentet som en gruppe. Phillips ønsker en mere ligelig fordeling af medlemmer af en social gruppe, men argumenterer ikke for en egentlig grupperepræsentation. Pointen er at få flere

perspektiver og erfaringer repræsenteret mellem forskellige sociale grupper, men der er ikke nogen garanti for resultatet.

Denne position rejser dog problemer med ansvarlighed og spørgsmålet er, om det så overhovedet gør en forskel, hvem der sidder i forsamlingerne, hvis de ikke repræsenterer bestemte ideer eller grupper? På trods af disse problemer fastholder Phillips at en fornyelse af demokratiet i dag indebærer, at den systematiske underrepræsentation af marginaliserede grupper kommer på den politiske dagsorden, men vi må samtidig erkende, at der må udvikles løsninger, der passer til de forskellige sociale gruppers behov. Desuden er det vigtigt at kombinere en fornyelse af principper for politisk repræsentation med en styrkelse af borgernes selvorganisering i det civile samfund.

TILSTEDEVÆRELSENS POLITIK: DEN FEMINISTISKE DEBAT OM INTERESSER OG IDENTITET

Efter foredraget var der en workshop: "Tilstedeværelsens politik. Problemer og udviklinger", hvor Anne Phillips diskuterede en række problemer knyttet til begrebet 'tilstedeværelse'. Et af hovedspørgsmålene var, forholdet mellem kvinders erfaringer, interesser og politiske identiteter. Har kvinder fælles interesser som social gruppe og/eller fælles identiteter som politisk kollektiv? Et andet spørgsmål som er blevet rejst fra en skandinavisk kontekst er modsætningen mellem kvinders politiske repræsentation og en manglende kvindepolitisk mobilisering. Hvad betyder det for kvinders muligheder for at forandre den politiske dagsorden som medlemmer af de nationale parlamenter?

Feministisk teori hævder, at der ikke er nogen determination mellem kvinders erfaringer som sociale grupper og deres politiske strategier og identiteter. Det rejser spørgsmålet om, i hvilken forstand vi kan tale om kvinders kollektive politiske identi-

teter? Hvad er det, der skal repræsenteres? Er det eneste kvinder har fælles et ønske om at 'være til stede' blandt dem, der træffer beslutninger? (Jonasdottir 1992)

Feministisk forskning har vist, at dilemmaet mellem lighed og forskellighed er relevant. I demokratisk teori og praksis er de tre klassiske argumenter for kvinders inddragelse i politik, a) et retfærdighedsargument, der siger at kvinder bør være lige repræsenterede b) et utilitaristisk argument, der siger at kvinder har andre værdier og erfaringer end mænd, c) og et feministisk argument, der siger at kvinder har andre interesser end mænd. Historisk har kvinders politiske integration være begrundet både ud fra princippet om politisk lighed og ud fra argumenter om, at kvinder har særlige erfaringer og interesser. Spørgsmålet om, hvornår de generelle lighedsargumenter er relevante, og hvornår, der er tale om at integrere forskelle, kan derfor ikke løses gennem abstrakte principper men må løses politisk konkret.

Phillips tilgang til dilemmaet mellem lighed og forskellighed er meget dialektisk. På den ene side hævder hun, at det er udtryk for en naiv essensialisme at slutte fra kvinders fælles erfaringer 'som kvinder' til et begreb om kvinders fælles interesser. På den anden side argumenterer hun for, at det er vigtigt, at kvinders repræsentation i den politiske elite, ikke kun har en symbolsk betydning. Phillips bruger ikke retfærdighedsargumentet, men peger på kvinders fælles historiske erfaringer og interesser. Målet er, at kvinders tilstedeværelse i de politiske forsamlinger kan bidrage til at forandre den politiske dagsorden ved at inddrage nye sociale erfaringer og politiske perspektiver. Løsningen er at omformulere det abstrakte princip om lighed så det i praksis kan rumme krav om forskellighed med udgangspunkt i de undertrykte sociale gruppers historie og på baggrund af de konkrete nationale betingelser.

Sammenkoblingen af begreberne om køn, etnicitet og race kan både fortolkes

som en styrke og en svaghed. En styrke fordi kvindekampen forbindes med marginaliserede gruppers demokratiske kamp, fordi forholdet mellem lighed og forskellighed er et generelt demokratisk problem. En svaghed idet kvinder er en speciel gruppe, der udgør halvdelen af befolkningen. Flere forskere har argumenteret for at kvinder har interesser i at være til stede i politik og præge samfundet, selv om de ikke har substantielle fællesinteresser (Skjeie 1992, Jonasdottir 1992). Kvinder har en interesse i at få sat nogle problemer på den politiske dagsorden – selvom vi ikke er enige om hvordan problemerne skal løses politisk – fx spørgsmål om ret til abort og til at få passet sine børn. Pointen er, at kvinder bør være til stede som politiske aktører og deltage i den politiske offentlighed – på alle niveauer.

GENOPDAGELSE AF LIGHEDSBEGREBET

I Phillips' seneste bog genopdages det klassiske spørgsmål om samspillet mellem politisk lighed og økonomisk og social lighed med fokus på problemer knyttet til køn, klasse, og etnicitet. Phillips pointe er, at der nu er behov for et *perspektivskifte*, der kan skabe en ny syntese mellem lighedsperspektivet og anerkendelsen af forskellighed. Hun argumenterer bl.a. for, at politisk lighed er mere end lighed i rettigheder og muligheder. Demokrati og politisk lighed handler også om lige menneskelig værdi. Økonomisk lighed er lighed i indkomster og formue, samt lighed i livschancer og tilgang til sociale ressourcer som uddannelse og sundhed. Kernen i argumentationen er, at den demokratiske værdi 'at anerkende andre' som sin lige også indebærer accept af at en vis økonomisk lighed er nødvendig.

Bogen kritiserer den liberale, republikanske og deliberative demokratiforståelse for at være ambivalente i forhold til lighedsbegrebet. Deliberativt demokratiteori opstiller nogle abstrakte kriterier for borgernes ind-

dragelse i den offentlige debat, men diskuterer ikke hvorledes disse principper kan omsættes i praksis. Teorierne er blevet mere åbne overfor ideen om multikulturalisme og er begyndt at anerkende betydningen af dialog mellem forskellige sociale grupper, men de har ikke noget svar på problemer med social og økonomisk marginalisering af minoritetsgrupper. Bogen peger på en aktuell modsætning i moderne demokratier mellem idealer og virkelighed. Den bidrager til en debat om modsætningen mellem accept af demokratiske principper om politisk lighed og den voksende økonomiske ulighed og sociale marginalisering i Europa og mellem den rige verden og 3. Verden.

AFSLUTNING – FRA UNIVERSALISME TIL FEMINISTISK PLURALISME?

Behovet for fornyelse af demokratiet fremhæves i dag fra mange sider men forslagene går ofte i forskellig retning. Anne Phillips har selv argumenteret for en højere grad af *pluralisme* i det politiske liv både i form af en mangfoldighed af politiske arenaer, niveauer og deltagelsesformer (1992, 1993). Forslaget om mere pluralisme i de valgte politiske forsamlinger er provokerende og adskiller sig fra hovedtendensen i demokratisk teori, inklusive mange feministiske bidrag. De satser ofte på demokratisering 'fra ned' og ser det civile samfund og de frivillige organisationer som demokratiets kerne (Gustafsson red. 1997). Denne strategi er problematisk, fordi den negligerer de valgte politiske forsamlinger og politiske partiers betydning for at nedbryde de eksisterende magthierarkier.

Phillips forskning er vigtig, fordi den belyser en række centrale spørgsmål i den demokratiske teoridannelse og i feministisk teori og praksis. Hun har først og fremmest sat fokus på betydningen af kvinders 'agency' – på kvinder som politiske aktører, og på relationen mellem kvinder og andre undertrykte sociale grupper. Desuden rejser hun spørgsmålet om, hvad 'politisk tilstede-

værelse' betyder. På hvilke politiske arenaer er det vigtigt at være repræsenteret – i det civile samfund – i hverdagslivet, eller i de valgte demokratiske forsamlinger?

Jeg er enig i, at kvinder bør være til stede ikke blot i det civile samfunds frivillige sammenslutninger men også i de valgte politiske forsamlinger. Der er dog stor uenighed om, hvordan kvinder skal integreres i den politiske elite. Ved en forfatningsændring, som i Frankrig, ved lovgivning som i Belgien, eller gennem frivillige ordninger som i Danmark? I Danmark har Socialdemokratiet og SF, haft kønskvotering mellem 1986 og 1996, og det rejser spørgsmålet om hvorfor kønskvotering ikke længere opfattes som et middel til at sikre en ligelig repræsentation af køn.⁵ Det danske eksempel problematiserer ligeledes det håb om social og politisk forandring, som knyttes til kvinders tilstedeværelse i den politiske elite. Og det rejser spørgsmålet om, hvad kvinders politiske tilstedeværelse betyder, når kvinder ikke er politisk mobiliserede?

Jeg er selv inspireret af begrebet om feministisk pluralisme, der bl.a. anerkender kvinders mangfoldige politiske praksis og tematiserer kvinders overlappende identiteter (Siim 1999). Det indikerer, at den politiske dialog foregår på mange politiske arenaer – ikke kun i de frivillige organisationer (Sarvasy og Siim 1994). Det peger samtidig på at idealet om et lige og differentieret medborgerskab indebærer, at princippet om kvinders tilstedeværelse bør udbredes til alle marginaliserede sociale grupper.

NOTER

1. Hun har bl.a. samarbejdet med den norske kvindeforsker Hege Skjeie. Hun er hovedtaler på den norske konference *Usynlige grænser – kjønn og makt* (den 11.-12. nov., 1999) med "Rights and Identities: Feminist debates".
2. GEP er et forskningsprogram finansieret af det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd (SSF) 1996-2000. Projektbeskrivelsen er trykt i GEPs Skriftserie No. 1 Project Outline *Gender, Demo-*

cracy and Welfare States in Transition by John Andersen, Anette Borchorst, Ann-Dorte Christensen, Drude Dahlerup, Jørgen Elm Larsen og Birte Siim, Text no. 1, 1997.

3. De centrale bøger er: *Engendering Democracy* (1992), *Democracy and Difference* (1993) og *The Politics of Presence* (1995). Hun har desuden redigeret *Feminism and Politics* (1998) og *Destablizing Theory: Contemporary Feminist Debates* (med Michelle Barrett). Hendes seneste bog *Which Equalities Matter?* (1999) er et godt bidrag til den politiske og teoretiske debat om lighedsbegrebet.
4. I 1992 blev Anne Phillips tildelt American Political Science Association's pris for den bedste bog om kvinder og politik for bogen *Engendering Democracy*, og i 1997 blev hun inviteret til at holde det årlige foredrag ved den svenske forening for politiske videnskabs årlige møde i Uppsala.
5. Det var faktisk de unge kvinder i SF som ønskede at afskaffe kønskvotering (se Christensen og Kopp 1997).

LITTERATUR:

- Andersen, Johannes, Ann-Dorte Christensen, Kamma Langberg, Birte Siim & Lars Torpe (1993): *Medborgerskab. Demokrati og politisk deltagelse*. Herning: Systeme.
- Andersen, J. og L. Torpe eds. (1994) *Medborgerskab og politisk kultur*. Herning: Systeme.
- Bang, P. Henrik og Eva Sørensen (1997) "Hverdagsmagere – en udfordring til demokratiet og til samfundsforskningen", pp 92-103 i *Udfordringer til demokratiet*, Den Danske Magtudredning.
- Benhabib, Seyla (1996): *Democracy and Difference. Contesting the Boundaries of the Political*, Princeton University press.
- Christensen, Ann-Dorte (1994): "Køn, ungdom og værdiopbrud". I J. Andersen and L. Torpe (eds) *Medborgerskab og politisk kultur*, pp. 175-210. Herning: Systeme.
- Christensen, Ann-Dorte og Poul Knopp Damkjær (1998): *Kvinder og politisk repræsentation i Danmark*. Tekst nr. 7 i GEPs skriftserie.
- Fraser, Nancy (1997): *Justice Interruptus. Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*, London/New York, Routledge.
- Gustafsson, Gunnell (red.), Maud Eduards og Malin Rönblom (1997): *Towards a New Democratic Order? Women's organizing in Sweden in the 1990s*, Stockholm, Publica.
- Jonasdottir, Anna (1988) "Kvinnors intressen och andra Värden". I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr. 2, pp. 17-34.
- Phillips, Anne (1992): *Engendering Democracy*, London, Polity Press.
- Phillips, Anne (1993) *Democracy and Difference*. London: Polity Press.
- Phillips, Anne (1995) *The Politics of Presence*. London: Polity Press.
- Phillips, Anne (1997): *Destablizing Theory: Contemporary Feminist Debates* (with Michelle Barrett).
- Phillips, Anne, ed. (1998): *Feminism and Politics*, Oxford University Press.
- Phillips, Anne (1999): *Which Equalities Matter?* London, Polity Press.
- Sarvasy, Wendy & Siim, Birte eds. (1994): "Introduction" to special issue on "Gender, and the Transitions to Democracy. I *Social Politics. International Studies in Gender, State and Society*, vol.1, no.3, pp. 249-255.
- Siim, Birte (1994): "Køn, medborgerskab og politisk kultur" in J. Andersen and L. Torpe eds. (1994): *Medborgerskab og politisk kultur*, Herning: Systeme: 125-159.
- Siim, Birte (1999): "Feministiske perspektiver på demokrati og medborgerskab" Bidrag til den svenske demokratiudrednings antologi *Demokrati og medborgerskab*, ed. Erik Amnå, pp 81-110, SOU 1999:77.
- Skjeie, Hege (1992): *Den politiske betydningen av kjønn. En studie av norsk topp-politik*. Oslo: Institut for Samfundsforskning, 92:11.
- Tøgeby, Lise (1999): "Et demokrati, der omfatter alle, der bor i Danmark" pp 133-154 i *Udfordringer til demokratiet*, Den Danske Magtudredning.
- Young, Iris (1990) *Justice and the Political Difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Young, Iris (1994) "Gender as Seriality: Thinking about Women as a Social Collective". I *Signs*, Vol. 19, nr.3, pp. 713-738.